

TŪLA

*Kaip pavasaris atkiunta,
Ašen atkiutau.
Man tave čia Dievas siuntė,
Tik mane ne tau!*
JONAS AISTIS

I

Kalbėk man, Tūla, kuždėk man, kai žara vis raudoniau nutvieskia aukštas, jau ir taip raudonas, Bernardinų sienas, kai po visais savo tiltais tarsi lava kunkuliuoja Vilnelė, o aršiausiai čia, ties Bernardiniais, kai reti praeiviai, išvydę sunkų lietaus debesį, paspaudžia žingsnį ir baugiai grėžiodamiesi skuba į savo miestiškus urvus, kai debesis kybo jau visai arti – viršum Bekešo ir Panoniečio kalno, virš tamsiai raudonos skardžio atodangos, – kalbėk ir sakyk, kas beprimins mums limpamą kaip užkrečiama liga meilę, taip ir neišrėktą viduržemio kiemuos, užtat neapdrabstytą miesto purvais – tokią pavėluotą ir niekam nereikalingą, – nereikalingą net šitai liūčiai pasiruošusiai gatvei, senų medžių guotui ant kranto, net žarai, nutvieskusiai Bernardinus, ir tam vis artėjančiam debesiui, kuris jau sustojo virš pilkšvo Bekešo bokštelio, kas, na sakyk, kas?

Sakyk man, Tūla, sakyk, nes tu viena tegali atsakyti į tuos tarsi anas debesis pakibusius klausimus – tik tu, nes gamta mieste visuomet truputėlį netikra – pernelyg iškilminga ar ką? – ir nebyli. Dar ne dekoracija, ne muliažas, ne butaforija, bet jau ir ne gamta. Sakau tau. Žiūrėk, Tūla, aš ateinu į tavo menką būstą per nedengtą Vilnelės tiltą, po kuriuo amžinai kunkuliuoja juodžalsvis su vos šviesesne puta vanduo, ateinu į tavo langus, tavo akis, kuriose atsispindi vien žemas dangus ir Bernardinų bokštai, ateinu į tavo audinius, tavo kaulų skaidrumą, į tavo pirmykščius nervus, kurie paliesti suvirpa ir skleidžia garsą: vėjo šniokštimą, vandens čiurlenimą, žolių šnarėjimą, o kliudyti smarkėliau, įsitempia, ir garsai stiprėja – girdžiu netikėtai pabaidyto žvėrelio cyptelėjimą, kažką atkakliai aiškinantį naktinio paukščio balsą, girdžiu sparnų vasnojimą virš galvos ir matau akis – slaptingas patamsių paukščio akis baltame lyg drobulė tavo veide; tavo akis, Tūla, paukščio akis ir debesis akis; aš ateinu mėnesienos šviesoje mesdamas sunkų šešėlį ant praėjusios dienos, ant būsimos dienos ir būsimos mudviejų nakties, ant šito miesto, įsiurbusio mudu į savo tamsias įščias ir išspjovusio drauge su dumbliu, šlynu, visom šukėm bei rykais, o ir senais pinigais, kurie neturi galios nei šitame, nei aname pasaulyje – ar mes jame tikrai kada nors gyvenome? Užlūžusį, šleivą šešėlį metu ir ant Bekešo bei jo karvedžio Vadušo Panoniečio kalno, kur tebekybo tas grasus, audros dulkių pritvinkęs debesis...

Tavo būstas, Tūla, prikabinėtas blausių paveikslų, kuriuose pelija duona ir ganosi romių gyvulių bandos, jis užverstas dėžėmis su knygomis, reprodukcijų aplankais, visokiausiais užrašais, drabužiais, dėžėmis su balsais ir prisiminimais, būstas, kur dažnai užspringsta vandentiekis ir kurio paveiksluose senuose bokaluose slūgso į rudus kristalus sustingęs vinas; aš ateinu į tavo vos pravertas sausas lūpas, už kurių juoduoja burnos ertmė – ten, ten slepiasi lėtai, kone skiemenimis tariami tavo žodžiai – visi jie svarbūs tik man, kalbėk, Tūla: jie juk kyla iš pačios glūdumos, iš visų vietų, esančių tavo plokščiam, kantriame, stingulio, kančios, ligų ir abejingumo nualintame kūne...

Kalbėk man, Tūla, pasakok ir primink, kuždėk, kai aš ateinu vidurnaktį, patikliai amsint senamiesčio šunims, kai kertu vaiduoklišką Olandų gatvės magistralę ir pro drėgnus Filaretų gatvelės kiemelius it šmėkla išnyru Polocko tiesėje ties Bernardinų kapinėmis, – visas šis nejaukus pasaulėlis siejasi tik su tavim, Tūla, ir Bernardiniais, nors jų seniausiai nebėr... kas sakė, kad nebėr? Savo pėdomis patižusiam sniege tarsi braižydamas šio kvartalo topografinį žemėlapi, pro šunturgį, vaistinę, žuvies ir batų

krautuves leidžiuosi pas tave, leidžiuosi ir išnyru ant ledinio Vilnelės kranto, o visa senoji miesto dalis, mėnulio nutvieksa, iš tikrųjų panaši į seną miesto planą, kruopščiai nubraižytą ir nuspalvintą kažkokios aukštesnės esybės... Jau čia aš, jau čia, o virš Bekešo kalno tebekybo anas dukslus debesis, tikriausiai jau sustingęs į padą, sukietėjęs kaip pilka betono plokštė – iš kitados skaidrių lietaus lašų jis jau virto kūnišku negandos pranašu, o aš einu pas tave, nebodamas ne tik žvarbos, bet ir nevilties, vėlaus meto, prie tilto turėklų stovinčio aklo žmogaus su mėlynais akiniais; jau nebeįžiūrėdamas tiltų, žengiu į putojantį, dūkstantį vandenį ir slidinėdamas nugludintais akmenimis ropščiuosi į tavą, Tūla, krantą, ir man atrodo, kad virš mano galvos sumėlynuoja didžiulis alyvų keramas, – skinu ir laikau rankose po purią kaip švarus baltas debesis alyvų puokštę – svaiginančią, garbanotą, kupiną gyvybės, varvančią sidabrinėmis čiurkšlėmis – ir svyrudamas iš nuovargio einu į baltas dvivėres duris, ant kurių kabo kulkų išvarpyta mėlyna pašto dėžė, ir jau esu, Tūla, vos už kelių žingsnių nuo tavęs, tavo kimaus balso, kūno skaidulų, slapčiausių tavo kertelių...

Kuždėk, alsuok vos girdimai, kai aš įskrendu pro vos pravertą nakčiai orlaidę, sugniaužęs abi didžiausias alyvų puokštes, kai jau sklendžiu po skliautu – begarsis šikšnosparnis – be garso, be šnaresio, visus meilės ir nevilties žodžius sandariai uždaręs mažutėje skraidančio naktinio žvėrelio kaukolėje, atsargus, kad neišbaidyčiau kitų dvasių, tykančių paglemžti tavo sielą, kūną, protą, tavo slapčiausias mintis, tavo orumą, ašaras, virpančias lyg upelės banga mažas krūtis, tave visą, Tūla; įskrendu ir kojėlėmis įkibęs į nusklembtą tavo kambario skliautą klausausi, kaip tu alsuoji, kaip tirpsta šerkšnas ant tavo alveolių, kaip kraujas tavo mieguistame kūne suka dar vieną apytakos ratą, kaip tu, pati nejausdama, kalbiesi su pelijančia paveiksle duona, su dėžėmis, pilnom prisiminimų, mėnesienoje regiu tavo ilguosius kaulus, dubens kaulus, perlamutrinę kaukolę po trumpais plaukais, matau, kaip kažkoks mažas ryškiai šviečiantis vabaliukas eina tavo pilvu, įkrenta į bambos duobutę ir nebeįstengia iš ten išsikapstyti – toks jis mažas...

Virpteli mano juslios, miesto išdirgintos šnervės, bet aš jau nebeturiu atsarginių išėjimų, neturiu atsarginių jausmų, atsarginių dalių savo netobulam šikšnosparnio kūneliui, gal todėl tokia trumpa – svaigi ir vientisa – mano meilė, kuri nebegali nei ko prarasti, nei ko užkariauti; todėl drauge su alyvomis aš budžiu palubėje virš tavo negilaus guolio, regiu, kaip tu per niūrų miegą atmeti ranką, kaip atsidengia virpantis širdies plotas, ir tada, tada visai netikėtai melsva alyvų kekė su dviem žaliais lapais nukrenta tau ant krūtinės – aš sumojuoju šikšniniais sparneliais, ir alyvos jau krenta kaip lietus – kekėmis, pluoštais, šakelėmis: violetinės, žalsvos, sukepusios į žiedų krešulius, švelnios alyvos, žinai, tokios pražysta ir nužysta sulaukėjusiuose užmiesčio sodeliuose, kur kitados stovėjo sodybos – pamiškėse, ant jau sueižėjusių pamatų...

Krenta alyvos, sukuriuodamos šaltam ore, apskleisdamos žiedais tavo plaukus, krenta į tavo neišverktas ašaras, limpa prie tavo vos pražiotos burnos, sruogom vyniojasi aplink tavo ploną kaklą, aptemsta ant tavo pilvo, apkrenta patalą, grindis, dėžes su dulkėtais aplankais ir prisiminimais, leidžiasi į ašotį su nakčiai paliktu vandeniui, o kitos kekės, puokštelės, žiedai, neradę kur nutūpti, dar pasūkuriuoja, o paskui jau suyra į mažytes žvaigždes, taip panašias į fantastiškus jūrų gelmių gyvūnus. O aš neriu į tamsą ir skaudžiai atsimušu į langą – tikram šikšnosparniui niekada taip neatsitiktų! Šypsaisi, viepiuos, o iš smulkučio pelės snukučio sunkiasi juodas kraujas. Niekas nemato, kur jis varva... O kurgi? Juodas kraujas varva ant tavo patalo, prasisunkia nenorom pro audeklą ir jau kapsi ant juodos klinkerio plytos po tavo amžinuojamą guoliu, Tūla, Tūla...

Gulėdamas aukštiekninkas ant pilkšvos palangės, aš dar pamatau, kad debesis užgulęs Bekešo kalną staiga krusteli ir švilpdamas neregėtu greičiu pasileidžia tiesiai į namus su absida ant Vilnelės kranto, tiesiai į mus, į tave, Tūla, į mane...

II

Anuo metu Tūla gyveno tarp dviejų tiltelių – dengto, modernaus, vedančio į buvusio Tūlos instituto duris, ir funkcionalaus, betoninio, ties senuoju Bernardinų vienuolynu. Ir į savo nuomojamą būstą, ir į parūkavusį miestą Tūla vaikštinėdavo pastaruoju – institute reikalų ji nebeturėjo. Ir aš į

tamsias Užupio įsčias traukdavau tik betoniniu – ilgai nė neįtariau, kad vieninteliame tarp tų dviejų tvirtų palyginti visai naujų tiltų stūksančiame name su absida glaustosi ji, Tūla, – šmėsčioja čia rytais ir vakarais, vedžiojasi svečius – skustagalvius ir žandenuotus tapytojus ar į nusilaupiusias freskas panašias savo bičiules, irgi menų gerbėjas...

Dengtasis tiltelis iš tolo atrodydavo netgi prašmatniai; darganojant matydavau, kaip ant jo sustingsta jaunos poros su plačiais apsiaustais ir siaurutėm vos virš kulkšnių kelnėm. Juo tapsėdavo ir mažiukai, raukšlėti, bet savo vertę jaučiantys profesoriai su baskiškom beretėm bei jėgeriškom skrybėlėm, dažnai plasnodavo ir mano pažįstamas ilgšis grafikos dėstytojas su tokiais vešliais ūsais, kad jie dengė kone pusę jo ilgo veido – tik vokiečiai tiksliai vadina tokius želmenis – „Schnauzbart“, snukplaukiai...

Skurdas, neviltis, girtos dainos, pavasariniai polaidžiai, violetinis tarsi išsiliejęs rašalas rūkas ir blausių sulaukėjusių alyvų žydėjimas iš Užupio plūsdavo tik antruoju, betoniniu tiltu. Andai juos dar pūškuodavo masyvios savivartės – tiltelį valdžia sugalvojo ne plebėjų ir lindynių laikytojų patogumui, o tam, kad statant menų rūmus būtų arčiau vežioti plytas, armatūrą, plokštes. Viską, ko tik reikėjo meno salai skurdo jūroje. Bet nusėdo statybos dulkės, nuslopo ir naujakurysčių kvapai – vėl užkvipo suodžiais, pamuilėm, katšūdžiais ir vos vos – Užupio alyvom. Varnalėšos juk nekvepia, po virtinės metų pasakys man Tūla, mudu gulėsime varnalėšose už instituto, spjaudydami į vandenį ir žvaigždes, viskas bus išgerta, o ašarų ir kraujo aš negeriu! – tai aš taip pasakysiu. Ir dar – dantimis aš irgi nebegriešiu, žinok! O gal ir ne taip. Gal tik uždėsiu savo dumblinę plaštaką ant jos varliško, katiško ar driežiško pilvo, ir tie penki mano pirštai – visas išsekęs delnas – taip ir susigers, liks įsispaudęs į jos plokščią kūną iki pat mirties, o ir po mirties... tokių įspaudų pamatysi nebent ledynmečių akmenyse, nudraskęs samanas ir kerpes. O gal ir ten nebe. Gal nebe.

Be galo sunku man vynioti šitą prikepusį tvarstį nuo tų metų medžių, krūmų, kalvų, nuo žmonių amaro. Skusti kruviną tinką ir baltinti skliautą virš Bekešo bokštelio. Ne mano jėgoms toks darbas, ne mano ir rūpestis, nes laikas, įstrigęs tarp Tūlos šonkaulių, pakibęs anų laikų voratinkliuose, įsisukęs į jos siūlų ir adatų dėžutes, jos suknių ir švarkelių klostes, sudulkęs jos dėžėse su naiviais piešiniais, ir kruopščiai rašytu sapnų sąsiuvinium, jau nebe mano, nebe jos rafinuotų skustagalvių ir freskaveidžių bičiulių mėšlungio tąsomais ar dirbtinai sudvasintais būsimųjų valdininkų ir savižudžių veidais, netgi ne to apsišaukėlio litografo bespalvėm blakstienom ir baltais kaip virta druska plaukais. Tokiems tikslų žodį turi pagiežingieji lenkai, tokius jie vadina „swinski blond“, būtų panašu į „blondinę kiaulę“, be ne... ne taip...

Manyje visuomet – ir šiandien – kažkas krusteli, kai tik vėl pamatau tuodu tiltus, ilgąjį Bernardinų vienuolyną, siaurą spragą kiemelių anfiladoje – „bromelę“, už kurios jau veriasi tikrojo Užupio viduriai ir kloakos, – kiek čia vaikštinėta klumpančiom kojom ne su Tūla, be Tūlos, dar nepažįstant Tūlos, o ir paskui... kiek čia svyruliuota ir nykiai dūlinta paryčiais...

Vargu ar turiu bent teorinę dvasinio paveldėjimo teisę į šitą krantą su jo niūriais pastatais, į dilgynėm, varnalėšom, kiečiais ir šungrybiais – puria, glebia grybiena – apaugusį šlaitą, į Tūlos namą, kuris, žinoma, ir jai niekad nepriklausė, kaip ilgasis vienuolyno mūras niekad nepriklausė mano kovingai tetai Lydijai, jos romiam vyrui policininkui, mano amerikiečiams pusbroliams Florijonui ir Zigmui – visi jie čia vargo vokiečių okupacijos metais. Ar tikrai vargo? Teta siuvo, dėdė policininkas meistravo taburetes, o pusbroliai lankė gimnaziją prie šv. Kazimiero bažnyčios. Šiandien jie abu dar žvalūs senukai (žili ar pliki?), bet tik Florijonas, čikagietis, atskridęs į Vilnių, dar švintant atbėgo su filmavimo kamera prie ilgojo namo, apsuko kelis ratus aplink jį, perbėgo ir abu naujuosius tiltus ir tekinas pasileido atgal į viešbutį – jo jau laukė ekskursija pagal kruopščiai iškalkuliuotus „Inturisto“ planus...

Ponia, akinantį auksinį rudenį – gal pernai? – paklausiau skalbinius džiausčiusią pavytusią moterį erelės veidu, ponias, atsiprašau... ar jūs negyvenot čia per karą? Mostelėjau taip sakydamas į ilgąjį vienuolyną už jos sukumpusių pečių. Gyvenau, kaipgi, netikėtai atsiliepė lietuvė moteris, o ką? Tai ar jūs... pradėjau aš ir užsičiaupiau: iš mano alkanos burnos mušė ne tokajaus, o „Izabelos“, paprasčiausio klasikinio rašalo, tvaikas – stiprumas 19°, o cukringumas – 5%, klasika!.. Ji dar ilgai

pavymui žvelgė į mane iš dengtos galerijos – sena, nuvargusi erelė...

Matot, pasakoju jau ne apie Tūlą, ne apie jos rudus kailinukus, su kuriais išvydau ją pirmą kartą, ne apie jos flegmatiką brolių ir arogantiškus to brolio draugelius, o apie erelę, rašalą, niujorkietį pusbrolių, kuris yra vedęs tikrą vokiečių Lotą, ir jo maži vaikai Albany, šalia Niujorko, gavę skanėstą, kitados tikriausiai dėkodavo: „Danke, Vati!“ Dabar tie vaikai jau patys turi vaikų, o Zigmą mačiau vienintelį kartą, prieš dvidešimt vienerius metus, dar nebuvo senutis. Jis, rodos, neblogai mokėsi gimnazijoje, plovė popiermalkes Vokietijoje, vargo nukakęs į Ameriką – iš pradžių, žinoma, kaip ir visi dipukai. Bet padūsaut prie vienuolyno Zigmąs nebuvo atėjęs.

Taigi, Florijonas ir Zigmąs, tikrų tikriausi mano pusbroliai – jiedu dar atmena niekad mano nematytą senelį Aleksandrą, kuris 1944 metais susmuko prie šulinio ir daugiau nebeatsikėlė – į savo prieblandoje skandinavų gimnaziją skubėdavo kitu tilteliu, jis ir šiandien stovi – rimtas, tvirtas, caro laikų ketaus turėklais ir amžinomis, tašytų akmenų krantinėm abipus. Jei kartais skubi iš senamiesčio pusės, tai perlėkęs šitą tiltą, iškart atsiduri Malūnų gatvėje, šmurkšt pro arką – ir jau namie. Pakeliui tebestūkso beveik apvalus Pilsudskio laikų elektros transformatorius – o gal ten pilsudskinė telefono pastotė? – bet jeigu ten patekęs ieškotum svetimą dvasią, antai ji: rusų salelė Vilniaus kepenyse – kunigaikštienės Julijonos pradėtas statyti, stačiatikių bendruomenės per dešimtmečius ir šimtmečius nenuilstamai tobulintas – Prečistenkij sobor... Graži cerkvė, nors ir sunki kaip turgaus imtynininkas, esu stovėjęs prie didžiulio jos ikonostaso, traukęs į šnerves jos aitrius smilkalus, o Tūla tampė skverną ir kuždėjo: einam iš čia, einam, žiūrėk, senės jau murma, šnairuoja į mus, einam... Nei kas šnairavo, nei ką, išėjom tuomet laukan, patraukėm paupiu, aš vis ramsčiausi į metalinius turėklus – ne tilto, krantinės; tokius dar galit pamatyti prie Arsenalo ir ties dengtuojų tiltu – geri, mieli turėklai, kai kojos slysta ir pinasi, kaip gera uždėti ant jų įkaitusius delnus ir uosti nebe prismiclytą šaltą orą, o dusinantį vėjo šuorą... Tokie pat turėklai, tik kitapus Vilnelės, tamsavo ir už Tūlos langų, ji jau gyveno pas Petrylą, name su apside, tik taip retai mudu pro tuos langus pažvelgdavom, bet žvilgtelėję pirmučiausia išvysdavom besilydančią žarose, masyvią tarsi aukštakrosnė Bernardinų bažnyčią – tuomet ėjo gal penkti metai, kad mano tolimas bičiulis juodabarzdys Jurgis dengė jos stogą blyškiom kaip raudonoji vėliava virš partijos komiteto čerpėm. Jurgis buvo ne stogdengys, ne, darbų vykdytojas, jis stovėdavo žemai ir užvertęs stambią, uždėtą ant kresno kūno galvą šaukdavo: Ei! Dar ne pietūs, kur lipat?! Jurgi, sakydavau, kai su juo ir jo darbininkėliais ankštoje kontoroje po krištoliniais skliautais degtinę užsikąsdavom kilkėmis pomidorų padaže, Jurgi, ką tu sau manai, šitaip voliodamas durnių? Tamsus, barzdotas ir niūrus kaip Kasparas Bekešas Jurgis nė nešyptelėdavo, neimdavo verkšlenti, kad nėra pinigų, kad meistrai niekam tikę, o šitie – jis parodydavo jaunus stogdengius – laurai!.. Išgerk, išgerk, tau dabar eilė, tik sumurmėdavo, ainam, vyrai! Jurgis jau buvo paženklintas vaškiniu mirties antspaudu, nejau pats šito nesuvokė? Toks ženklus buvo tasai šaltas vaškas jo rusvam veide... Gal nenorėjo nujausti? Bet stogą Jurgis dar spėjo uždengti – jį pirmučiausia ir išvysdavau išėjęs iš kažkurios „tarybinės“ ligoninės prie Misionierių bažnyčios, kur po pirmojo insulto lankydavau dėdę Hansą, tada jis greit sveiko, prognozė buvo puiki. Kiekvieną kartą stabtelėdavau ten, aikštelėje šalia senojo korpuso, irgi buvusio vienuolyno – saulėtą dieną mirgėdavo visas vos užmatomas miestas, bet akys pačios tučtuojau susirasdavo raudoną Bernardinų stogą – jis buvo artimas mano ir Tūlos kaimynas, jį dengė velionis barzdyla Jurgis. Jurgis mirė, o per kitus aštuonerius metus jo darbininkėliai taip išdraskė bažnyčios sienas, taip išgremžė jas – tas darbas vadinosi zondavimu! – kad aną kartą, užsukęs pas Dionyzą, Jurgio įpėdinį, irgi puikų vyrą, lėtaburnį lėbautoją, rodos, nesipelniusį ekonomistą, aš jau niekaip neįstengiau surasti andainykščio savo įrašo... O juk žaliais aliejiniiais dažais kone metrinėmis raidėmis aš tuomet – girtas, žinoma, – užrašiau jos vardą, neva išvertęs jį į kažkokią svetimą kalbą – THULLA! Taip, su šauktuku ir dviem „l“. Kas tada išlupo iš mano rankos teptuką, ėmė plūstis? Bene pats Jurgis? Nebepamenu.

Vargani Tūlos namai už „krovininio“ tiltelio; kaip ir prieš amžius, taip ir šiandien juos supa cerkvės ir bažnyčios – visos jos kur kas menkesnės už mūsų Bernardinų aukštakrosnę, visos ir grakštesnės – mirguliuojančios bokšteliais, smailėm ir mūrų draperijom – užvis labiau, žinoma, Ona, – jos durų rankenos velnią visai neseniai priėjęs patryniau nykščiu – buką, plačią jo kaktą. Gal tu, velnie, žinai, ką

dabar veikia Tūla? Chtoniškojo pasaulio gyventojas, senas idiotas, nors šiaip – labai mielas padaras ant metalinių durų ringės... Ar žinai ką nors?

Kitados nubudęs naktį, gurkštelejęs nudūkusio alaus, pro Aurelitos Bonopartovnos langą aš matydavau tik ramų ir švelnų šventos Panos Marijos Ramintojos bažnyčios siluetą – pačią bokšto smailumą ir dalį grakštaus bokšto. Aurelita Bonopartovna miegodavo kitame kambaryje su savo mažamete dukrele Eva Gerbertovna, o jūdviejų senelė ir motina Helena Bžostovska naktimis gerdavo virintu vandeniu skiestą raudoną vyną, klausydavosi Pendereckio ir Vivaldžio plokštelių ir virtuvėje iš liepinių pliauskų iki aušros skaptuodavo piktos fantazijos kupinas apeigines kaukes – Užgavėnių, japonų ir Užupio gyventojų... Bet ne, gal aš ir prasimanau. Tikra tik viena: nubudęs naktį iškart išvydavau trinavės bažnytėlės bokštą – žinojau mat, kad ji trinavė. Jis būdavo ryškus net tamsiausiam danguje. Žinojau dar daugiau – šalia Panos Marijos Ramintojos seniai nebegyvena senė Daševska su savo paleistuvėm dukrom bei pamišėliu sūnum Tadeku, kuris išprotėjo tą dieną, kai prakišo atviro ringo finalą Filharmonijos salėje, – jį paliko ne tik sužadėtinė Angonita Brandys, bet ir visi bičiuliai bei sugėrovai... Tai atsitiko 1956 metais, iškart po XX kompartijos suvažiavimo – pasakodama apie tą įvykį man ir mano kolegai Teodorui fon Četrui, pani Daševska suvažiavimą būtinai paminėdavo. Ji pati buvo tuomet salėje, tad nenuostabu, kad prisiminus sumuštą kaip obuolys sūnų – jį dar kažkas prilupo rūbinėje kovoms pasibaigus, – senosios balsas kaskart virptelėdavo. Zofija, priemiesčių laiškanėšė ir didžioji žergena, brolio pamišimą suvokė visai kitaip: Tadekas, girdi, išdurnėjęs nuo odekolono ir acetoninių klijų kalėjime, patys matot, koks išgeltęs, koks sukata! O jaunėlė Marija, aprūpindavusi mudu su Teodoru pigiomis puskojinėmis iš savosios „Spartos“, gražioji Marijana, kurią mes šokdindavome „Arklių klube“, niūriame Vidaus reikalų ministerijai priklausiusiame dansinge, apie savo broliuką suvis vengdavo kalbėti. Pani Daševskos, legionierių poručiko ar chorunžio našlės, „mūsų laikais“ jau suvytusios, suskretusios, bet dar energingos ir pasiutusios senės, biografija gal ir būtų verta išsamios studijos, nors neabejoju, daugelis kur kas mieliau skaitytų pikantiškus velionės laiškanėšės Zofijos memuarus – ne, ne apie vargingą laiškų bei laikraščių nešiojimą, ne apie piktus Filaretų ir Olandų gatvių šunšunius – ką ten, apie nesibaigiančius, pavojingus ir kvapą gniaužiančius nuotykius lovoje! Jaunystėje Zosia, teisybė, buvo graži kaip bažnytinis paveikslukas – rodė nuotraukas! – bet mums, Almae Matris Vilnensis humanitarams, 1967 metų rudenį besiglausčiams viename Daševskių urvo kampe, ji, deja, jau nebeatrodė tokia žavi ir gundanti, kaip, tarkim, 1949 metų sovietų kariūnams ar bokso treneriui, kuris, esą, ir priešėkinęs Tadeką kautis su treniruotais kariškiais iš garnizono klubo. Zosia mėgdavo užėti į mūsų gėlėta kartūno pala nuo dvokiančios virtuvės atitvertą kambarėlį, prisėsti ant girgždančios taburetės ir, dūmindama papirosą, leistis į prisiminimus. Mudu su Četru bandėm pripiršti ją Francui, gerai įmitusiam ir nuolat moters trokštančiam romanistui, bet išvydęs Zosią, Francas atatupstas pranyko duryse ir beveik niekad nebeužsukdavo į mūsų mebliuotą skylę, nors Zosia vis klausinėdavo: nū, gdie vaš etot usač? Jau praradęs Tūlą (argi aš ją kada nors buvau įgijęs?) visai netikėtai patyriau, kad tame pačiame kambariūkstyje, kur mudu su kolega Četru kitados stūmėme smagias pusbadžio dienas su kiemo katėm, po grindim šmirinėjančiom žiurkėm, čia raudančiu, čia kvatojančiu Tadeku, taigi tame pačiame urve, berods, 1907 metais gyveno Čiurlionis, vienintelis oficialiai (net rusų!) pripažintas mūsų tautos genijus... Tai sužinojęs panūdaus susirasti fon Četrą, nusipirkti butelį kitą geresniojo vyno ir ateiti į tą kiemą – visi Daševskiai, išskyrus nebent Marijaną ir jos vaikučius, buvo jau išmirę, – dar kartą pažvelgti į juodus langų rėmus, per stebuklą išlikusią varinę durų rankeną ir bent pabandyti įsivaizduoti genijaus siluetą tarpuvartėje ar spaudžiantį tą rankeną... vynas juk padeda? Bet Teodoras kaip tyčia buvo išvykęs į Vieną – vyną Daševskių palangėje išmaukiau su kažkokiu nušašusiu vyru... išgėrus jis ėmė reikalauti dar ir aš vos pasprukau. Vėl kryptu į lankas, kad tik nereikėtų visko iškart iškloti apie Tūlą, apie THULLĄ su dviem „l“, Tūlą, kurios vardą žaliais dažais dvimetinėm raidėm išrašiau šiaurinėje Bernardinų šventyklos sienoje... netoli didžiojo altoriaus...

Ant medinių, niekad nerakinamų pani Daševskos durų su varine rankena anuomet aš spėjau užrašyti tik vieną vokišką, savo paties sugalvotą žodį: „VOLKSHÜTTE“. Jis turėjo reikšti kažką panašaus į „LIAUDIES TROBELE“, buvo man gražus ir mielas. Pani, menu, tuoj sunerimo – šitas užrašas, girdi, tarsi įrodo mūsų pretenzijas ar netgi kėslus į jos būstą! Senę nuramino tik mus eilinį

kartą atlankęs dėdė Hansas, fizikas teoretikas, tikras Teodoro dėdė. Net nežinau, ar kada nors dar buvau sutikęs mielesnį žmogų. Politiką, džentelmeną, baisų aštrialiežuvį, pažįstantį visą Vilniaus elitą ir demimondą. Dėdė Hansas paėmė pani už parankės, atsivedė ją į mūsų mažutį kambarėlį, pripylė jai sklidiną briaunotą stiklinę melsvo kaip kalio permanganas vyno, šlapiom lūpom pakštelėjo į jos suodiną rankelę ir netruko įtikinti, kad „chlopečikai“, t. y. mudu, juokauja, niekas nė nemano kėsintis į jos rūmus! Senoji kaipmat atlyžo – dobrze, dobrze! Išgėrusi dar stiklą, ji ėmė negražiai kikenti ir kibti prie dėdės Hanso, tarsi jai būtų ne septyniasdešimt, o šešiolika... Dėdė gan diskretiškai užsiminė, kad kai kam iš tikrųjų tas užrašas gali labai nepatikti, bet pats garsiausiai kvatojo, vaišino visus vynu ir cigaretėmis „Tresor“, prašė atvesti tikrų mergų – jis parodysiąs joms kažkokį naują, visai neseniai išminktą fokusą tamsoje!.. Fizikas teoretikas buvo neabejingas menams – būtų bent nujautęs, kad po šituo aprūkusi skliautu, nuo kurio krinta tarakonai, Čiurlionis rašė savo fugas ar tapė kosmosą, tuoj būtų parašęs į laikraščius ar net atsivedęs kokį savo bičiulį muzikantą iš „Neringos“ – žiūrėk, Vaclovai, kas čia dabartės? Bet, kaip ir mes, nenujautė. Beje, jei genijus tikrai čia gyveno, tai nebent didžiajame salone, kur mūsų laikais su katėm ir murzinais vaikais pritiesusi čiužinių ant grindų miegojo pani Daševska, jos dukros, nepažįstami vyriškiai tatuiruotom krūtinėm, o trumpam sugrįžęs iš kalėjimo ar beprotnamio kurį laiką dūkdavo ir Tadekas, nevykėlis 1956 metų boksininkas...

Tūlą aš dar spėjau atsivesti į šitą kiemą – parodžiau jai žemą, kone sulig grindiniu langą, pro kurį ant mūsų studijų stalo strikinėdavo katės – pridergdavo ir sprukdavo lauk. Ir mergos? – prisimerkė Tūla, bet aš prunkštelėjau: o kam? Durys juk būdavo atviros dienąnakt, net savo lovutėje neretai rasdavau visiškai nepažįstamus vyrus ir moteris, pani sakydavo – jie trumpam! O pas mus, pasakiau Tūlai, jei nori žinot, užsukdavo tik trys dainuojančios anglistės – Atas, Portas ir Aramis – santūrios, švarios merginos. Išgerdavom natūralaus obuolių vyno, kartais alaus, jos padainuodavo „Bring back!“, „Dilailą“, na dar – „Šaunus Abdula – baisus plėšikas“. Arba tik pasiklausydavom Vandos Stankaus dainelių – ir sudie!

Užsirūkęs nakčia prie Aurelitos Bonopartovnos rausvo lango, nuklysdavau daug metų atgalios; pragyvenus mieste ketvirtį amžiaus, beveik kiekvienoje kertelėje lieka tavo žvilgsnių, žingsnių, tavo dulkių ir nuosėdų...

Bet bažnyčios! Už viską svarbiau bažnyčios, jos bent priverčia tave užversti galvą į viršų, o viršuje visados dangus – žemas, šėmas, parūkavęs, tačiau dangus. Kai regiu šitą kriokiantį, pasrūvusį krauju, pilną žiurkių ir žmonių – valkatų, vargšų, ligonių, invalidų, dvasios ubagų kvartalą (esame tik silpni padarai, mėgdavo pabrėžti dėdė Hansas, nėra ko drovėtis savo menkumo, fiziologijos ir iš nepažįstamų protėvių paveldėtų ydų!) – man užkaista sprandas, ima svaigti galva – ne, ne, jokios prošvaistės! Užtat bažnyčios. Jos jei ir nepriversdavo suklupti ir sudėti pamaldžiai rankas, tai bent, jau sakiau, pakeldavo mano akis aukštin; anuo metu tai buvo labai daug, bent man.

Aš buvau žaislas Aurelitos Bonopartovnos, kaukių dirbėjos, rankose, buvau jų savanoris vergas, kurio menkiausias maištas turėjo baigtis išgūjimu iš reliatyvaus rojaus į purviną gatvę pas žiurkes, kates ir prie šunturgio bei „Tėvo kapo“ perdien stypsiančias žmogystas – atmieštu alumi ten plūdo alaus kioskai. Buvau emocionaliosios Aurelitos užgaida, – kaip ir visos emancipuotų moterų užgaidos, trumpalaikė ir tučtuojau pamirštama. Mudu su Aurelita nė negalvojom taupyti savęs – siautėm kaip bepročiai, gyvenom uždarą naktinį gyvenimą, beveik uždarą dienos gyvenimą, ir tik vakarai būdavo atviri nuoširdiems, bet lėkštiems pokalbiams, atsitiktiniams svečiams, gerajam vynui... mudu bastydavomės po kapines, apleistus parkus ir rūsius, įsivaizduodavome, kad mus persekioja, lengvai įsikalbėdavome jausmus, vizijas ir aibes panašių dalykų – apie tai galima iki valiai prisiskaityti antros rūšies verstiniuose romanuose... Man skaudu šitaip rašyti ir sakyti, nes anų dienų nė kiek nesigailiu, juk sakiau – vergystė buvo savanoriška! Tomis skaidriomis, mėnesėtomis Užupio naktimis, žvelgdamas pro Aurelitos Bonopartovnos langą – gelsvų plytų namas stovėjo ant kalno – aš vis dažniau pagalvodavau: kaprizai tuoj pasibaigs, reikia palengvinti jų dalią – Aurelitos ir namiškių, – reikia dar daugiau gerti, užti, maištauti – štai tuomet jie ramia sąžine galės išvyti mane į gatvę, orai dabar malonūs, bus netgi ramiau! Helena Bžostovska pati išneš mano knygas į malkinę, gal net padovanos kokią kaukę... O gal mus visus įamžins tasai „swinski blond“? Jo čia visur pilna! Juk jis ir

fotografas, ne tik litografas. Mišustinas jo pavardė ar Jevgrafovas?

Nors šventojo Bartlomiejaus bažnytėlė kyšojo virš juodusių Užupio stogų kur kas arčiau nei Ramintojos, pro Aurelitos langą aš jos nematydavau – užstojo medžiai ir mūrai. Naktį tik nujausdavau, kaip ji arti – už klevų, gatvės nuolydžio, pasišiaušusių čerpių... Dieną aš ją pamiršdavau, nors kaip tik Bartlomiejaus bažnytėlėje esu nakvojęs, gėręs ten su Aurelita tokajų – paskui ji paliko mane vieną: slankiojau po nebaigtų statulų pristatytas navas – čia triūsė stovyldirbiai... Dieną už Aurelitos lango į gretimą kiemą per klevų tankį krisdavo skaudi šviesa, kartais net ištisi pluoštai rusvo aukso spindulių, o kieme kaimynų mergaitė su išmegztu ant krūtinės vardu „Marija“, garsiai šaukdavo savo motiną – mammamam – mamamma!!! Stambi, graži, sveika penkerių metų Marija – sveiko, talentingo, bet tik labai retai čia pasirodančio vyro darbas... sveika, Marija! Tuojau iš verandos išpuldavo mažytė kaip skruzdėlė motina – vėliau ji man primindavo Tūlą, atrodo, pažinojo ją? – stverdavo tą sunkų vaiką į glėbį, ir aš lengvai patikėdavau, kad skruzdės tikrai pakelia tiek ir tiek kartu už save sunkesnę naštą. Marija dažnai užversdavo savo šviesią galvutę ir žvelgdavo į langą, per kurį persisvėręs aš švilpiniuodavau melodiją iš „Carmen“ – Marija tiesiog krykšdavo iš smagumo, nors aš ir klausos neturėjau, ir švilpikas buvau prastas. Eva Gerbertovna, Aurelitos dukrelė, meili, tamsiaplaukė mergytė, per dieną supdavosi tarpdury pakabintose sūpynėse, į mane žvelgdavo tik iš padilbų, o kai kartą parėjau su pamušta akimi, ji nušvito – taip tau ir reikia! Kvailiukė mat pamanė, kad mane prikūlė jos tėvelis – masonas, robinhudų būrelio pirmininkas ir filosofas mėgėjas. Ne, tuose namuose saugus aš jausdavausi tik naktimis, rūkydamas prie lango, kartais kuria viena ausimi pagaudamas Pendereckio frazę iš virtuvės, kur senoji vis dar skaptavo kaukes – baisesnes net už šitą gyvenimą. Jei būčiau bent nujautęs, kad slėnyje prie rėvos gyvena Tūla, kaštono kamienu tučtuojau būčiau nusliuogęs žemėn ir lėkęs ne pas pernakt medituojantį menininką Herbertą Šteiną, ne pas šilkografijos meistrį Valentiną Grajauską, o tik pas ją, Tūlą. Bet Tūla ten dar negyveno. Jos aš dar nepažinojau. Rėva ten užė galvą tik jos būsimajam šeimnininkui, našliui Petrylai. Bet kasdien, įkaušęs ar blaivas, betoniniu tilteliu žingsniuodavau pro jos būsimus langus, iš neuždengto rūšio ties anuo Pilsudskio transformatoriumi vogiau akmens anglis Aurelitos dirbtuvės krosnei, kalbinau erelę – ar ji karo metu čia negyvenusi, o jei gyvenusi, tai ar nepažinojusi mano motinos – žinot, ji gyveno staliaus šeimoje, taip, jis ir policininkas, iš Smalininkų čia atsikėlė, taip, o mama mokytojavo Pavyzdinėje mokykloje, netoli universiteto, ten dabar skveras, alaus kioskas ir tualetai, žinot juk?

Taip, anuo tilteliu, kuriuo į savo gimnaziją skubėdavo būsimoji amerikiečiai, mano pusbroliai Florijonas ir Zigas, į pamokas Pavyzdinėje mokykloje vaikščiodavo ir mano motina, irgi būsimoji. Šiandien pagalvoju, kad jų gyvenimas Malūnų gatvėje gal ir nebuvo labai nykus – pirmučiausia neslėgė informacijos gausa, o gandai dažniausiai ir likdavo gandais. Na žinoma, kol neužskrisdavo lėktuvai – tam, kas buvo menkai dievotas, tokiam tada būdavo striuka. Mano motinai, pavyzdžiui. Šiaip jau teta Lydija buvo be galo taupi – šis bruožas vėliau jai labai pravertė Irkutske, ir ten badu niekas nenumirė. Tetulės taupumu ir aš gavau įsitikinti – iš Irkutsko ji parvežė dovanų ne tik kedro riešutėlių, bet ir porą sportinių megztinių, kurių vienas kuo puikiausiai pritiko man, antras broliui. Puikiausiai išlaikytų, nesuėstų kandžių, tokių aš čia niekad nebuvau turėjęs. O juk prieškariniai, gal net Floruko ar Zigmučio dėvėti!

Vienuolynas ir visos bažnyčios išliko, o štai Pavyzdinę mokyklą subombardavo – mama tuo metu meldėsi Aušros Vartų koplyčioje, tikrai retas atvejis! Tūlos namai irgi liko sveiki. Tik jokių tiltelių į Bernardinų pusę tada dar nebuvo. Pala, pala! Buvo, kaipgi!.. Argi nevedžiojo mūsų, pirmakursių, po senąjį Vilnių toks neišvaizdus senutis apvaliais akinių stiklais, pigiais sandalais ir ilgu, tamsiai mėlynu drapo paltu? Atvedęs mūsų būrį prie šito vienuolyno, jis mostelėjo ranka – plona kaip karklo vytelė! – į nuo senumo net pažaliavusius pamatus prie pat krantelio ir oriai paaiškino: Matot? Kitados čia stovėjo dengtas medinis tiltelis. Kai jis kartą sudegė, į pamaldas – taip, ir į pačias ankstyvasias! – vienuoliai briste brisdavo. Taip sakė anas senutis, kaip vėliau patyriau, seno vadovo po Vilnių autorius, lotynistas. Ekskursijai pasibaigus, Petro ir Povilo šventoriuje surinkome jam po 20 kapeikų, seniūnė, rudoji Onelė, įteikė. Penki rubliai. Nauji sandalai... Taip ilgai man nėjo iš galvos tie vienuoliai, kad per vieną karinių mokslų paskaitą (berods, „ognevaja podgotovka“) į sąsiuvinį oranžiniais

viršeliais aš užrašiau:

*Naktį ir snigo, ir šalo...
Išvėso sujauktas guolis.
Pakėlęs abito palą,
Brido per upę vienuolis.
Brido į aukštą bažnyčią,
Kur Dievui meldėsi broliai...
Koja paslydo netyčia,
Pargriuvo senas vienuolis.
Nusinešė senį it savą
Inirtus upelė, laikas...
Vien kaulai ilgai baltavo
Tarsi nučaižytas karklas...*

Koja paslydo netyčia... Ką aš žinau!

Bet jau tais nykais, bet nenuobodžiais laikais aš buvau nusižiūrėjęs būsimą Tūlos namą, antrąjį jo aukštą. Tūla, beje, gyveno pirmajame, tame gale, kur apsidė. Kai pani Daševska vieną dieną atsakė mudviem su Teodoru žemaskliautį Čiurlionio kambarėly, kai lietūs spėjo nuskalbti „praplėstą“ užrašą „VOLKSHÜTTE. HIER WOHNEN ZWEI GERMANISTEN“, teirautis stogo aš pirmučiausia čia ir užsukau. Čia, kur po dvidešimties metų visai netikėtai apsigyveno Tūla, jauna dizainerė, nė nenutuokianti, ko jai reikia šitame kvartale, Vilniuje, o ir pasaulyje...

[...]

Piove a catinelle! Lietus kaip iš kibiro. Kaip seniai nebegirdėtoje Prahos radijo dainoje turkų darbininkams. Ar „Yuppi Du“ laikai irgi jau pasibaigė? Turbūt. Spėjau atbėgti neperšlapęs iki „Rotondos“ pilies kalno papėdėje. Piove! Ne veltui kariuomenėje „ot nechrena delat“ kaliau itališkas frazes iš konversacijos žodynėlio, viską dar pamenu! Kiek čia, po šituo „grybu“, sėdėta, pliurpta, ugnini spjaudyta! Uf, beveik sausas. Geriau, kad nepasipainiotų koks pažįstamas! Seniai nuo jų atpratau. Nors beveik visi mano pažįstami tokios pat rūšies nelaimėliai, bet vis dėlto energingesni, suktesni, kibesni ir smarkesni. Turtingesni – su skarelėm ant juodai įdegusių kaklų, – tokia mada trumpam buvo grįžusi 85-ųjų vasarą. Ne, šlovė Alachui, visi nepažįstami, bent kolei kas. Nors ir iš veidelių, ir iš mimikos, iš kelnų ir sijonukų, krepšių ir batelių, iš iki manęs atlekiančių paskirų žodžių, iškart pajuntu – valkatos! Įvairiausio plauko ir socialinės padėties šlendrianai, vagabundai, brodiagos, posthipsteriai, minezingeriai, nesidrovį nei savo utėlių, nei prikakatų kelnaičių – protestas prieš totalitarizmą? Kaip ir „skraidančios lėkštutės“ skverelyje šalia Aleksandro Sergejevičiaus, kaselės suveržtos batraiščiais ir kerziniai batai vidurvasarį?..

Ne, ne visi čia tokie. Ką sakot? A, kavos ir ledų. Keksą ir pakelį „Primos“. Viskas. Dabar tik prisėst. Šlapias laikraštis ant metalinės kėdutės... Liekna mergaitė baltu pilvuku prie gretimo stalelio, viena... ne, nereikia. Štai ten, kamputy. Beveik patamsy. Taigi, sakau, ne visi čia tokie. Antai! Remigijus Oskaras Birža – barzdotas poetas iš sociologų bei protmaišių terpės – irgi čia. Tai mat – ne vien šlendrianai, ne vien brodiagos... *La piove. La Fisarmonica.*¹ Gerai. Dar kavos...

Ir tutti frutti – visi kiti. Šalia Oskaro Biržo sėdasi matyta žemaičių kilmės moteriškaitė iš kultūros ir meno pasaulio. Bohemos dvelksmas ir jaunystės atminas – kava „Rotondoje“! Kasdienybės teatro mizanscena, ar kaip čia įmančiau pasakius? Pažinojau ją kitados – padori kaip vienuolyno viršininkė, nieko man neišdegė tada, prieš... taip, prieš šešiolika metų. Aukštos moralės kaip kitados Cecilija Perelštein. Arba kaip frau Fogel, fakulteto laborantė, kiekvienam pirmakursiui oriai aiškinusi: fonetika – tai mokslas apie garsų pasaulį! Dar viena persona prie to paties prominentų stalo – vertėjas iš visų

¹ Lietus. Akordeonas (it.).

germanų kalbų – Bernardas Malonė. Jis mane mato. Jis mane ir pažįsta. Bet nei mato, nei pažįsta, ar aišku? Kaip jis sustambėjęs! Ir jau gerokai pliktelėjęs. O buvo toks šiaudas, kai kiemo teatre vaidino Krivių Krivaitį! Plonas aukštas šiaudas. Viską jis išmano, viską supranta, jau anuomet visi negalėjo atsidžiaugti Bernardu Malone! Dėstytojai, režisieriai, merginos jį keldavo pavyzdžiu. Jam pavydėjo nemokšos, prie jo glaustėsi tie, kuriems buvo nesvetimas Kafka, Hugas fon Hofmanstalis ir Meterlinkas. Bernardas Malonė rašė sonetus, dramas, vaidino ir režisavo, o man jau tada sakydavo: mano svajonė – savam kambary, susisupus į chalata versti Tomą Maną, rūkyti „Tallin“ ir gerti natūralią kavą. Visa tai jis, rodos, dabar ir daro, bet neatrodo itin laimingas. Plinka net ir itin saikingai geriantys protmaišiai... Aha, kaip ten? *Si possono occupare i posti liberi?*² – paklausčiau priėjęs prie jų. Bet ten visos vietos – net laisvos! – užimtos, o mano itališkas vokabulariumas pernelyg ribotas. Bet: non piove piu – lyti nustojo.

Lyti nustojo, ir čia baigiasi visa mano blaivioji ironija, visa pagieža protmaišiams, net Bernardui Malonei – ir aš juk galėjau tokiu būti, bent panašiu! Nebepavydžiu linksmiems vėjavaikiams postbrodiagoms, meno pasaulio gyventojams, žemaičių madonoms... Viskas aplink pranyksta, ištirpsta ore, nes antai šlapiu žvyrtakiu, nešdamasi rankoje basutes, per balas atbrenda Tūla! Viešpatie, ji, ji! Tūla, kurios niekad taip ir nepamiršau, tik apie ją ir galvodavau, vis iš naujo sukiodamas ir varinėdamas pirmyn atgal anos tolimos kovo savaitės laikrodėlį – baltas rodykles juodam ciferblato dugne, – tokius tėvai nuperka savo mažyliams; patys sukinėja rodykles vis greičiau ir be paliovos klausinėja tiesiog, akyse protmaišiu virstantį vaikėlį: Na? O kiek dabar? Dabar? Dabar?: *Che ora e piccina.* Tūla?³

Stojuosi iš savo tamsaus kampo ir vėl sėduosi, filmuose mačiau ne sykį taip darant. Gyvenime ir kine. Tūla! Iš tolo atpažįstu ją, tūkstantį naktų ir dienų nematytą, suirzusią, šlapią, jau kitu, bet vis tiek žaliu sijonu, berankoviu megztinuku aukštu kaklu – kas nubučioavo tave, Tūla? Nieko ji nemato, eina tiesiai į mano kampą, sėdasi atakupsta ir ūmai grįžteli tarsi apimta siaubo: tu? Tuuuuuu?!!

Aš, aš, atitirpęs kaip ledokšnis, išsišiepęs iki ausų, blaivus kaip lietus, įskilusius akinius pasidėjęs šalia šlapio laikraščio, aš, išsigelbėjęs nuo mirties ne tik Ekaterinoslavlio stepėje, bet ir Drugelių kapinėse, aš, pakilęs iš atviro karsto Laidojimo rūmuose, aš, aš, aš! Tu, sako ji, lūpos vis dar lyg patinę, visuomet jos man kėlė virpulį, virpulį ir geismą... švari, liūdna, tamsiagymė, jau įsispyrusi į basutes, kažkur tarsi skubanti, nors aš dar nė žodžio nepratariau... Klausyk, kalba ji lėtai, kaip ir prieš septynerius metus... jau prieš septynerius? Taip, jau. Tu palauk, droviai kikeną ji, aš tuoj... Ji paima mano ranką, paskui kitą, kaip tikriausiai paimtų ant stalo gulinčius akinius ar tą laikraštį, jei jis būtų sausas – paima ir papučia... padeda. Aš tik nueisiu, gerai? Palieka odinį rudą krepšelį, užsegtą varine sagtele, skėtį įlūžusiu stipinu... ir nubėga tuo pačiu taku, kur link skuba ir žemaičių madona, ir Oskaras Birža, ir net pats Bernardas Malonė – ten požeminiai miesto „terminalai“...

Tą ką man dabar daryt? Surišt, nusinešt ją į kalnus už Vilnelės ir žiūrėt žiūrėt? Pasakot, kad visus tuos metus aš ne tik prisimindavau ją, ne tik pirmyn atgal varinėčiau tą juodą žaislinį ciferblatą su baltom rodyklėm – che ora e piccina? – bet ir... Bet ir? Gal ir pati susivoks, kaip aš gyvenu? Iš mano alaus spalvos akių, vaivorykštinių ratilų po jomis? Vargu... Kaip jai pasakyt, ar verta?.. raiba antis greit pakilo ir nuskrido viršum šilo?.. žalia seilė drykstelėjo... ar tu, Tūla, žinai? Miegojęs karste, miegojęs šalia naktį mirusio valkatos šiluminėje trasoje, išsiterliojęs svetimu krauju gatvės pjautynėse, stačiom akim žvelgęs į gerą bičiulį, pasikorusį klūpom ant beržo gumbo, girtą, žinoma, dabar sėdžiu ir naujais sandalais trypiu drėgną „Rotondos“ cementą – ką tau pasakyt, Tūla?

Dabar aš laisva! – sako Tūla, grįžusi iš „terminalų“. Kaip vėjas? Ima mano ranką, pasižiūri ir vėl deda ant stalo. Sveikas, Ožiaragi. Nieko nebesakysiu, viską ji mato, viską žino. Pakilus liūdesys, kiek jis dar tęsis? Iš beprotnamių, ligoninių, gydyklų, svetimų miestų rašiau jai dešimtis laiškų ir atvirukų. Iš Rasų ir Vitebsko gatvių. Iš Simferopolio, Kaffos ir Bresto. Iš Kapčiamiesčio ir Sudvajų. Kelinta valanda,

² Ar galėčiau prisėsti? (it.).

³ Kelinta valanda, mažyte? (it.).

vaikuti? Tik vieną kartą ji atsakė kaip žmogus: norėčiau gauti tą eilėrašį, tą... „kai lunatikus iš Tūlos mėlynom kariatom veš“ ir „... o pažadėtam kvartale, baltom lelijom tarp krūtų, visa kaip augalas žalia, nuoga ant lango sėdi tu“. Viskas. Paskutinysis laiškas – „...prašau man nerašyti“. Visas josios purizmas, higiena, atkaklumas, šventas ir naivus išsižadėjimas glūdėjo tame viename sakinyje. Dar tas „koliažas“, teisybė...

Jau nebelyja, sakau, aplink „Rotondą“ nuo kaštonų ir žolės kyla šiltas garas, protmaišiai ir vagabundai prakriko. Kad po pusvalandžio vėl čia sugrįžtų. Ir kur tu, Tūla? Koks angelas tave čia atskraidino? Neįstarti klausimai. Taip, beje, vadinosi ir vienas B. Malonės eilėraštis Donai Klarai ar kam. Ji pati praneša: tik vienai dienai čia, trumpam... tai ką man sakyti? „O pažadėtam kvartale?“ – sakau. „Baltom lelijom tarp krūtų?“ – Tūla juokiasi, rausta, – tai tu atsimeni? Paskui ji pasidaro tokia rimta, kad man net suskausta kadaise sumuštą kelį. Niekur aš nevažiuoju, staiga sako, niekur... tik tu nieko neklausinėk, būk geras. Ničnieko. Eime?

Likimas ranką man pakrato, pamoja žydinčia dilge... Tarytum sužeistas Sokratas sutrikęs šmėsteli lange... Viską ji prisimena, o aš maniau!.. Nieko neklausinėju ir nieko nesipasakoju. Tylėk ir Dievą mylėk! *Vivere pericolosamente!* Pavojingas juk kiekvienas mūsų žingsnelis, ar ne? Kažin, jei būčiau tada ją gerai papurtęs, jei, užuot vaidinęs klouną ir paistęs niekus, blevyzgojęs, bučiau ėmęs plėsti nuo savęs tuos prikepusius tvarsčius? Ne, ne, ką aš čia! Būčiau nė nespėjęs. Juk ji vėl paėmė mano ranką, įsikibo į ją, net abiem savo rankom įsikibo, prigludo nuogu pečiu, ir aš pagaliau pajutau tą nuogumą, apie kurį galvojau aną kovą... Tai kodėl? Nebent kada atsisėdęs ant šilo kapčiaus, susiėmęs kaip rūpintojėlis sunkią galvą, imsi ir paklausi savęs: tai kodėl? Juk seniausiai buvau įsikalęs: toji savaitė likimo dovana... kuo ji būtų pavirtusi, jei... bet tada ir aš nebūčiau... ne, šitaip negalima! Bet kas nuneigs, kad ne? Laimingi gražiuoju atsisveikinę žmonės? Tikriausiai. Kaip ir mudu šią popietę, ieškantys sausos žolės anapus Vilnelės – atsisėst ir pasėdėt! Retai juk atsitinka, kad buvę artimi žmonės, praėjus septyneriems metams... Juk aš buvau apviltasis, jaučiantis vien šunišką padėką už menką paglostymą, bet man nebuvo gėda prieš ją, sėdinčią ant šlapio tuopos kelmo, paskui slystančią gličiu takeliu žemyn į slėnį – niekur aš nevažiuosiu! Ir: žinoma, tu turėjai galybę moterų? Nesulaukus atsako: o, būčiau buvusi tau ragana! Bet nusijuokti nepavyko, nors labai stengėsi. Apkabinau Tūlą, ji glustelėjo greit, visu kūnu, tuoju atšlijo ir parodė apačioje betoninį tiltelį: nueisim ten vakare? Šilta banga plūstelėjo iki kulnų. Suėmiau jos trumpaplaukę galvutę delnais, prigludžiau: sava, sava.

Žygiavom per miestą, čia susikibę, čia vėl pasileisdami, tarsi pirmukart susitikę, nors abu žinojom – tik šis vakaras. Vakaras ir gal naktis. Bent aš taip maniau. Ką ji galvojo, nežinau. Likimas ranką man pakrato! Vagabundai ir brodiagos krato man rankas, purto mane už pečių, traškina mano kaulus, kiša panosėn tatuiruotus kumščius, o iš laiptinių mane vaiko kiti – jų giminaičiai ir mėlynšvarkiai. Grasina paskambint kam reikia ir kur reikia, žada įkišti į belangę, o aš vis dar gyvas, aš einu su Tūla ir spjaut man į jūsų mebliuotus būstus su bide ir natūralaus dydžio žvėrių iškamšom! Nuo pačio aukščiausio Vilniaus stogo! Plaukiam garlaiviu, Tūla? Mačiau, plaukioja „Taškentas“! Plaukiam! Juk tu žadėjai! Ką? Kad plauksim... Žadėjau, viską tau žadėjau net nežadėdamas, – laiškuose aš tik sukau ir sukau baltas rodykles aplink ciferblatą – kelinta dabar, vaikuti? Pusė keturių! – tai aš sakau, žvilgtelėjęs į savo mažą, pageltonijusį ir pajuodusį laikrodėlį, plaukiam, plaukiam! O gal, Tūla? O gal?.. Iškeliam sau puotą?.. Drebu – kad tik ji sutiktų, kad tik nenuieitų už sedulų, kaip andai, mums išlindus iš to lenkiško kotedžo. Tu mane dar?.. Paklausk šitaip, Tūla, paklausk, aš tau atsakysiu... Kodėl neklausi? Savisaugos šarvas, paiki juokeliai – keliam puotą? Pjaunam gaidį pentinuotą? O gal?.. O gal pirma užsukim į bažnyčią? Pakeliui juk? Gerai... Štai tavo pirštai, tavo pirštakauliai ant plačios, plokščios velnio kaktos Onos bažnyčios duryse... Ar tu žinai, kad aš tavo vardą metrinėm raidėm... žaliais aliejiniiais dažais? Bernardinuose? Bernardinuose! Ei... gal tu dar pameni barzdylą Jurgį? Tai gal pašokinėkim per atminties duobes? Ką dar atsimeni? A? Baltazarą Kosą? Jundzilą? Borovskį? Herbertą fon Karajaną? O, nieko nenučiuokiu apie dirigavimą, bet... Bet? Bet man visuomet imponavo: senis pats vienas skrisdavo nuosavu léktuvėliu diriguoti koncertams! Nieko sau, a? Ką, tikrai? Taip, dirigentas už šturvalo... Tūla, Tūla, palaikyk dar savo pirštus ant velnio kaktos, paglostyk jo metalinius ragus, abu? Tai užeinam?..

Ei, bet mudu juk nebeparplauksim, tu žinai? Paskutinis garlaivis... Žinau, Tūla, nujaučiu, viliuosi, tikiu – neparplauksim! Pareisim, paršliaušim krantais, žvejų ir šunų takais, nukrėsime rąsus aplink rugių lauką... aplink visą Vilnių!. Klausyk, Tūla... nusiperkam vyno, aš nebeatmenu kada... gerai? Gerai... Pinigų turiu. Ne, vis tiek imk! Sudėtinė puota? Su. Ir sūrio? Daug sūrio!

Ko lūpa virpa, Tūla? Ką aš žinau... tu nežiūrėk. Tai kiek to vyno imam? Imk, kiek tu nori, aš juk ne tavo ragana! O kas tu mano? Raudono vyno, vengriško. Ar turit vengriško? Turit, turit, matau. Kiek čia tilps į mano lino krepšį? Ir sūrio, pusę galvos. Stiklinę iš vandens automato? Kaip taviškiai? Kokie dar maniškiai? Na tie, iš „Rotondos“... A... Na gerai, aš pati paimsiu, neširsk. Ei, eikš arčiau, ką aš tau pasakysiu... Na? Aš juk tave... aš juk žinau, kur tu buvai ir ką veikei, viską!.. eime. Štai stiklinė. Paskui išplausim, tos blyškiosios bakterijos ir pačios greit galą gauną!.. tai mat, žinau aš... Kad ir aš pats visko apie save nežinau, Tūla... kartais išgirstu apie save tokių dalykų... pats net nesapnavau! Žinai, mes ten susikursim laužą? Plaukiam. Pabučiuok mane. Dabar? Dabar. Ir garlaivy. Lipant ir išlipant. Ir kajutkompanijoj... ar yra ten tokia?.. Klausyk! Tokiom progom žmonės net fotografuojasi! Juk mudu tarsi... Tarsi? Ne, nieko...

Deja, aikštėje nematyt nė vieno fotografo. Visą laik knibždėte knibžda, o šit atvažiavo Tūla – ir tuščia. Garlaivis tik už gero pusvalandžio. Apmiręs miestas, kitaip nei aną Vėlinių rudeni, bet vis tiek. Kažkoks vyriškis kumščiais daužantis gazuoto vandens automata... pagaliau! Stiklinę tai mes nušvilpėm, ir jis bando pakišti po čiurkšlele savo žalią skrybėlę... idiotas! Tušti buteliai išdaužytose telefono būdelėse, dabar man jų nereikia. Ir per aikštę traukiantis Bernardas Malonė, jau tunkantis išminčius... net vasarą su švarku, kaklaryšiu ir odiniu aplanku... kas jis iš tikrųjų? Poetas, aktorius, cezaris ar tiesiog infiltratas? Et, kas man darbo! Ei! Ką, Tūla? Aš noriu tokajaus... jei galima. Gerai, dar spėsime. Tu čia palauk...

Paskutinis „Taškentas“! Tūla, kur tu? Greit, jau lipam! Degtukų turi? Ten mums reikės gerokai paėjėti!.. Lipam, lipam! Pabučiuok!

Denyje, paskui laivo salone. Drungnas, tykus lietus. Prisiglausk ir pasnauk, ilgai pukšėsime. Ne... Tai čia laivas? Sakiau tau, „Taškentas“! Na mat, jau snaudi... Nesnaudžiu! Aš tik galvoju... Geriau nesakyk, ką tu galvoji... Tarsi kasdien šitaip plaukiotume į svečius, iškylas ar darbą. Pilnas lino krepšys gėrybių prie kojų. Ei, Tūla? Ne, ji tikrai užsnūdo... Laumžirgis, drugelis, peteliškė. Šiltas, rusvas, žalmargis laumžirgis chaki sijonu, aukštakakliu berankoviu... nenubučiuotu kaklu. Ranka man už nugaros. Dar nenutirpo? Ne, ne... Kiek nedaug keleivių. Niekas nesimaudo. Bijo, užterštas vanduo. Viskas čia užteršta, viskas... O ir vakaras jau. Lynoja. Denis tai visiškai tuščias. Netuščias. Antai, ten sėdi Petryla! Tristanas ir Radamesas... jau fermentuotas! Taip... panašus, bet man nejuokinga... Eime į kitą saloną, čia jų net du! Salonai? Čia – salonai? Tuomet tu – salonų liūtas! Na... berods kajutės. Kajutkompanijos. „Taškento“ čaichana...

Baltas verpetas iš po garlaiviūkščio sraigto. Pirmasis tiltas – matai, kas ten užrašyta? patiltėj? Antrasis tiltas... čia ne mūsų tiltai, Tūla. Vis tiek. Atsikemšam butelį, kiek ten jų, dvylika? Ką, tu išprotėjai? Tai kiek? Mums pakaks, tikrai pakaks, juk šiandien... Kas šiandien? Nieko. Ar tu ten geri, savo viloje? Viloje? Taip, kasdien! Kasdien geriu! Netiki? Užsirakinu, užsibarikaduoju ir geriu... na, patikėjai? Aš juk sakiau – nieko neklausinėk... Keistai mes ten dabar gyvenam, visados mes keistai gyvenom... gal pernelyg dorai, pernelyg senoviškai... ką aš žinau. Dar gerk, Tūla, ir aš viską žinau!.. Užsidarau savo kambary... kartais tikrai išgeriu vyno... piešiu vis tą patį medį už lango... tą pačią varną... kitas varnas iš ornitologijos atlaso. Tai užsidarai ir?.. Ir? Ir nieko, jie beldžiasi, kalba monologus, o aš neįsileidžiu... tris dienas, keturias, penkias, ne ilgiau... Kai pamatau, ne, kai pajuntu, kad namuose nėra svetimų, tada pati išeinu. Kokių svetimų? Na, supranti... jie nori mane žūtbūt ištekinti! Už žalčio, žinoma? O, kad už žalčio!.. Kviečia, užsakinėja, išrašo pagal katalogą man jaunikius, tu pamatytum kokie! Mūrai! Tau toli šaukia! Diplomuoti, gerų manierų senberniai... rudi, juodi, pliki. Visu šimtmečiu, aišku, vyresni. Kaip vynas. Kai kurie atvykdavo pagal vedybinį skelbimą, šeima ir tokiu pasirūpino!.. Kilusi iš inteligentiškos lietuvių šeimos, meniškos natūros mergina norėtų... ko norėtų? Susipažinti su kokiu pūzru? Ne! Ji norėtų pramogų! Vyno! Tavęs! Norėtų plaukti šita sunkiai šnopusiančia gelda iki Konstantinopolio!.. ei, aš turbūt jau girta?.. Tai šit. Dabar jie jau

praretėjo, matyt vienas kitam praneša – nekelkit ten kojos, užjuoks! Iš pradžių būdavo tikra pramoga... kiek ceremonijų, kiek melo! Laukdavau net, vis pajvairinimas. Cyrk na drote!⁴ Ne, mielas, palauk. Paskui, jei tik norėsi... Mielas? Mielas, mielas, mielas, mielas, tu mano namai – šiandien, ryt ir niekad!.. Rūkysi? Duok. Kokie dūmai. Baltiesni net už vandenį iš po sraigto. Baltas vanduo. Baltas... kaip? Sniegas? Niekas? Druska? Kaip batistas! Kas tai? Medžiaga tokia, slidi, balta... Tai ir tu pažinojai Begbį? Aha. Klausyk! Na. Žinai, ką? Rusijos miestuose... o ir Ukrainos, taigi didmiesčiuose prie didelių upių esama vandens taksi, kur nori, ten ir plauki. Netiki? Ne, ne filmuose mačiau, pats ten buvau... aną vasarą. Jekaterinoslavlyje, pavyzdžiui. Padėk ranką čia... O tie tavo jaunikiai?.. žirgais? Žirgais, žirgais! Net skolintais, vienas net vogtu folksvagenu!.. Juokas! Tik labai greit pabodo... labai. Visi bėgai rimti, tamsiais kostiumais, išsikvėpinę... nuobodūs kaip mirtis. Manai, mirtis nuobodė?.. Nykūs... gal tik vienas užsuko toks klajoklis kaip tu... bet jį tėveliai kaipmat pavarė... Kaip ir mane? Ne, kitaip – tikrąja prasme parodė duris, o durys tiesiog į ežerą... Vandens telkinį? Vandens telkinį. Pliumpt?

Net šitas paikas šnekas prisimenu, net nubrozdintą jos kelį – vos vos nubrozdintą į žvirgždą, kai leidomės į miestą nuo kalnų... Pasilenkiau tada ir nulaižiau tą žaizdelę, sūrią ir karštą. O jos lūpas pajutau ant savo sprando. Padėjau galvą į jos sterblę – jutau kaip kilo pilvas, jutau ant pakaušio uždėtas jos rankas. Jos rankos ant mano pakaušio... Pradėjo mausti po duobute. Juk žmogėdros ir valkatos sentimentalūs? O dar vynos...

Jau sutamsavo ir užmiesčio prielauka – pontonas. Keli pensininkai – buvę tardytojai, šešioliktos divizijos politrukai ir ponų šoferiai – su šiaudelių skrybėlėmis, krepšiais ir anūkais nulingavo į savo personalinius vasarnamius. Iš stiklinės laivo būdelės į mus abejingai žvelgė vairininkas, o gal sykiu ir kapitonas? Toks įdiržęs vyriškis užgrūdinto girtuoklio veidu. Erelis. Žiūrėjo, kaip mudu bučiuojamės, viską matė! Kaip geriam vyną, rūkom, kaip Tūla gulasi ant suolo ir deda apvalią laumžirgio galvutę ant mano kelių... Praeina pusvalandis. Laivas tuščias, niekas nebeplaukia atgal į miestą? Lyja. Nebelyja. Purškia, lašnoja. Tylus vakaras. Vakaras ant ežero Keturių Kantonų? Kas dar? Vakaras su postpseudohipiu. Mes jau išlipę į krantą ar dar tebeplaukiam? Ei! O gal?

– Ei! – šaukia „škipėris“, ar kas jis ten. – Nebūkit durni, plaukiam atgal! Tut bandy chodiat!

Jurgis Kunčinas, *Tūla*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1993, p. 5–21, 153–161.

⁴ Cirkas ant lyno (lenk.).